

เก็บตกจากสวนโมกข์

กิตติวัชร ชันทองดี¹

บทความเรื่องเก็บตกจากสวนโมกข์เกิดขึ้นจากการที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้จัดให้มีโครงการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ข้าราชการ-ลูกจ้าง ในสังกัดสำนักงานอธิการบดี จำนวน 3 รุ่น และผมได้มีโอกาสร่วมเดินทางในรุ่นที่ 1 ระหว่างวันที่ 21-25 มกราคม 2545

ก่อนเดินทางท่านรองอธิการบดีวิทยาเขตปัตตานี (ผศ.ดร.อนันต์ ทิพย์รัตน์) และผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายประกันคุณภาพ วิทยาเขตปัตตานี (ผศ.ดร.ธีรพงศ์ แก่นอินทร์) ได้กล่าวนำให้ทราบถึงวัตถุประสงค์และสิ่งที่มหาวิทยาลัยคาดหวังจากบุคลากรในการเดินทางไปครั้งนี้ โดยคาดว่าบุคลากรจะสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้และปฏิบัติมาประยุกต์ใช้ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องได้อย่างมีคุณภาพ หลังจากนั้นออกเดินทางจากปัตตานีถึงสวนโมกข์ ในเวลาประมาณ 15.15 น. ทุกคนเข้าที่พักเพื่อทำกิจส่วนตัว โดยแยกอาคารที่พักชายกับหญิง

สวนโมกข์ มีความหมายว่า สวนป่าแห่งการ

หลุดพ้น (นิพพาน) มีด้วยกัน 3 แห่ง คือ

- 1) สวนโมกข์ที่ตำบลพุมเรียง วัตถุประสงค์ซึ่งภายหลังย้ายมาตั้งใหม่เป็นสวนโมกข์พลารามที่วัดธารน้ำไหลในปัจจุบัน เนื่องจากสถานที่เดิมไม่เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรมและการขยายงานต่อไป
- 2) สวนโมกข์พลาราม หรืออีกชื่อหนึ่งคือ วัดธารน้ำไหล (สวนโมกข์ที่กล่าวถึงในบทความนี้)
- 3) สวนโมกข์นานาชาติ (ช่วงเวลาที่ไปสวนโมกข์นานาชาติตรงกับช่วงเวลาปฏิบัติสมาธิของผู้ปฏิบัติธรรม จึงไม่ได้รับอนุญาตให้เดินชมสถานที่ภายในได้อย่างทั่วถึง) สวนโมกข์ทั้งสามแห่งมีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นที่พักปฏิบัติธรรมและส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

บรรยากาศภายในสวนโมกข์ (วัดธารน้ำไหล) เป็นป่า มีความร่มเย็น และเป็นธรรมชาติมาก สิ่งก่อสร้างต่างๆ มีไม่มากนัก และปลูกสร้างอย่างเรียบง่าย ไม่มีโบสถ์ เวลาสวดมนต์ ฟังธรรม และปฏิบัติสมาธิ ก็ต้องทำในพื้นที่โล่ง ใต้ต้นไม้ บริเวณลานหินโค้ง การปฏิบัติธรรมที่นี่เริ่มต้นในเวลา 04.00น. ซึ่งทุกคนจะทำกิจส่วนตัว และมาพร้อมกันที่ลาน

¹ พนักงานธุรการ งานหลักสูตรและพัฒนาคณาจารย์ กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

หินโค้งในเวลา 04.30 น. สวดมนต์เช้า ฟังธรรม ปฏิบัติสมาธิ หลังจากนั้นช่วยกันทำความสะอาด บริเวณวัดด้วยการกวาดใบไม้ โดยไม่มีการเผาใบไม้แห้ง แต่จะสุมไว้ใต้ต้นไม้ เพื่อให้ย่อยสลายเป็นปุ๋ยธรรมชาติแก่ต้นไม้ต่อไป และในช่วงสายและบ่ายจะมีการเรียนธรรมบรรยายจากพระอาจารย์ที่สวนโมกข์ โดยเปลี่ยนสถานที่ไปเรื่อยภายในวัด และจะเริ่มสวดมนต์เย็นในเวลา 18.30 น. ฟังธรรมและปฏิบัติสมาธิภาวนาจนถึง 3 ทุ่ม และพักผ่อนตามอัธยาศัย

ในคืนแรกท่านพระอาจารย์โพธิ์ จันทสโร เจ้าอาวาสสวนโมกข์ ได้เล่าถึงความเป็นมาของสวนโมกข์และแนะนำสวนโมกข์อย่างคร่าวๆ และได้พูดถึงความหมายของธรรมะตามแนวทางของท่านพุทธทาสว่า

ธรรมะ คือ ธรรมชาติ

ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติ

ธรรมะ คือ หน้าที่

ธรรมะ คือ ผลของการกระทำตามหน้าที่

นอกจากนี้ยังได้สอนวิธีการฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนาด้วย

ในเช้าวันรุ่งขึ้นของการปฏิบัติธรรมมีการพาชมสถานที่ต่าง ๆ โดยมีพระอาจารย์นุ้ยเป็นผู้นำคณะและบรรยาย เริ่มต้นแนะนำสถานที่ต่างๆ ดังนี้

1. **กุฏิของท่านพุทธทาส** และเก้าอี้หินที่ท่านพุทธทาสนั่งเป็นประจำ บริเวณที่ท่านพระอาจารย์พุทธทาสใช้รับแขกบรรดาญาติโยม และผู้ปฏิบัติธรรมที่มาเยี่ยมเยียน ท่านพระอาจารย์นุ้ยได้เล่าว่าท่านพระอาจารย์พุทธทาสมีชีวิตที่เรียบง่าย อยู่ง่าย กินง่าย มีความอดทนสูง แม้นยามที่ท่านอาพาธก็ไม่เคยแสดงอาการให้ผู้ใกล้ชิดต้องกังวลใจ จนบางครั้งดูไม่ออกด้วยซ้ำว่ากำลังอาพาธอยู่ สอนลูกศิษย์อย่างไร ก็ปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างเช่นนั้น

ดังคำที่ท่านพุทธทาสกล่าวไว้ว่า “เป็นอยู่อย่างต่ำ แต่กระทำอย่างสูง”

พระในสวนโมกข์ถืออุดมคติที่ว่า “กินข้าวจานแมว อาบน้ำในคู นอนในเล้าหมู ฟังยุงร้องเพลง”

กินข้าวจานแมว คือ ไม่พิถีพิถันในการกิน ใช้วิธีตักข้าวและกับรวมอยู่ในสำรับให้พอฉันได้เท่านั้น

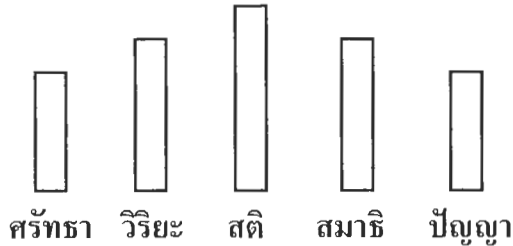
อาบน้ำในคู คือ อาบน้ำกลางแจ้ง ท่ามกลางป่าไม้และธรรมชาติ ในบ่อน้ำที่ได้สร้างไว้

นอนในเล้าหมู คือ อาศัยอยู่ในกุฏิเล็ก ๆ ขนาดพอที่นอนได้คนหนึ่ง

ฟังยุงร้องเพลง เนื่องจากบริเวณที่ตั้งเป็นป่า ในเวลากลางคืนจะมียุงป่ามาก (ตัวใหญ่ด้วย)

2. **บริเวณลานหินโค้ง** ใช้เป็นที่สวดมนต์ ฟังธรรม และปฏิบัติธรรมบนพื้นดิน เป็นที่โล่ง ใต้ต้นไม้ เนื่องจากท่านพุทธทาสต้องการให้ญาติโยมและผู้มาปฏิบัติธรรมได้อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ คือ ดินดิน ไม้ ผนังติดติดกับวัตถุนิยมมากเกินไป นอกจากนี้ยังเป็นเสมือนการดำเนินตามรอยขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ก็ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานบนดิน

3. **อาคารธรรมโฆษณ์** ถ้าสังเกตดูจะเห็นว่าด้านบนของอาคารจะเป็นแท่งกลมขึ้นไป 5 แท่ง โดยแท่งกลมกลาง (แท่งที่ 3) สูงที่สุด แท่งกลมที่ 2 และ 4 สูงเท่ากัน แต่จะต่ำกว่าแท่งกลมกลาง (แท่งที่ 3) ส่วนแท่งกลมที่ 1 และ 5 สูงเท่ากัน แต่จะต่ำกว่าแท่งกลมที่ 2 และ 4 ตามลำดับ (ดังรูป) และมีรูปนกฮูกอยู่ในตำแหน่งด้านข้างทั้งสองข้าง นอกจากนี้ยังมีไว้ที่บนประตูทางเข้า และอาคารอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เป็นปริศนาธรรมคือ พละ 5 หรือ อินทรีย์ ประกอบด้วย

นกฮูก

นกฮูก

- 1) ศรัทธา คือ ความเชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง
- 2) วิริยะ คือ ความพากเพียรพยายาม
- 3) สติ คือ ความระลึกได้
- 4) สมาธิ คือ ความตั้งใจมั่น
- 5) ปัญญา คือ ความรอบรู้

นกฮูก เป็นสัญลักษณ์แทนปราชญ์ หรือผู้
นั่นเอง

การปฏิบัติธรรมให้ได้ผลดี ต้องอาศัยธรรมะทั้ง
5 ประการนี้ โดยต้องปรับให้สมดุลกัน ถ้าตัวใดตัว
หนึ่งแรงหรืออ่อนไปการปฏิบัติจะไม่ได้ผล เช่น ถ้า
ศรัทธาน้อยไป วิริยะและตัวอื่นก็จะอ่อนไปด้วย จิตใจ
ก็ไม่สงบ หรือถ้าศรัทธามาก ปัญญาน้อยไป จิตใจก็
ฟุ้งซ่าน เป็นต้น และสามารถปรับเป็นคู่ได้ดังนี้

ปรับศรัทธากับปัญญาให้เท่ากัน ศรัทธากับ
ปัญญาต้องมาคู่กันเสมอ มิฉะนั้นแล้วศรัทธาอาจ
ตกเป็นความเชื่อที่มงายได้จึงต้องมีปัญญาเป็นตัว
กำกับ ปรับวิริยะกับสมาธิให้เท่ากัน เพราะถ้าฝ่ายใด
ฝ่ายหนึ่งมากหรือหย่อนไปก็ไม่ได้ผล ส่วนสตินั้น
เป็นตัวกลางยิ่งมากยิ่งดี โดยจะเป็นตัวคุมศรัทธา
วิริยะ สมาธิ ปัญญา ให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง

ภายในอาคารธรรมโฆษณ์ เป็นสถานที่บรรจุ
อัฐิของท่านพระอาจารย์พุทธทาส มีหุ่นขี้ผึ้งจำลอง
ท่านพระอาจารย์พุทธทาส ตลอดจนมีการเก็บรวบรวม
ผลงานเขียน งานแปล เกี่ยวกับธรรมะต่างๆ ของ
ท่านพระอาจารย์พุทธทาสไว้ด้วย

4. รูปปั้นจำลองพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

ถูกค้นพบโดยกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่บริเวณ
พระธาตุไชยา เป็นศิลปะสมัยศรีวิชัย มีอายุประมาณ
2000 กว่าปี ได้รับอิทธิพลจากลัทธิพุทธศาสนาฝ่าย
มหายาน ทั้งนี้พระอาจารย์นุ้ยได้พูดถึงพุทธศาสนา
ว่าไม่ควรจะแยกเป็นพุทธศาสนาฝ่ายมหายานหรือ
หินยานเพราะต่างก็มีศาสดาองค์เดียวกัน คือ พระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ นิพพาน
แต่วิถีแห่งการดำเนินสู่จุดหมายนั้นอาจแตกต่างกัน
ไปบ้าง เช่นเดียวกับศิลปะในการสร้างพระพุทธรูปใน
แต่ละประเทศก็แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ
และวัฒนธรรม

ท่านพระอาจารย์นุ้ยยังพูดถึงคุณธรรมด้าน
จิตใจของพระโพธิสัตว์ต้องประกอบไปด้วย

- 1) สุทธิ คือ จิตใจอันบริสุทธิ์
- 2) ปัญญา คือ จิตใจแห่งปัญญา ความรอบรู้
- 3) เมตตา คือ จิตใจแห่งความกรุณา
- 4) ขันติ คือ จิตใจแห่งความอดทน

นอกจากนี้ท่านพระอาจารย์นุ้ยยังให้เราพิจารณา
ว่าใครคือพระโพธิสัตว์ในชีวิตของเราคำตอบก็คือ
พ่อแม่ของเรา นั่นเอง

5. นางงามสวนโมกข์ ชมนางงามสวนโมกข์
ซึ่งไม่เคยขึ้นประกวดเวทีใดมาก่อน เขาและเธอเหล่านั้นก็คือโครงกระดูก 3 ร่าง เป็นโครงร่างผู้ชาย ผู้หญิง
และเด็ก อยู่ในเรือนไม้ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความ
ไม่เที่ยง ความทุกข์ และความไม่ใช่อัตถน (อนิจจัง
ทุกขัง อนัตตา) และให้เราได้สำเนียงถึงสิ่งที่เรา
เห็นว่าสวว่าดีที่ท้ายที่สุดแล้วมันก็ไม่เห็นมีอะไรที่สว
ที่ดี นำเป็นเลย แม้ของมีค่าอะไรก็ไม่สามารถเอา
ติดตัวไปได้สักอย่าง ทิ้งไว้เพียงร่างอันไร้วิญญาณ และ
ถ้าจะเหลืออยู่บ้างก็คือคุณธรรมความดีที่ทิ้งไว้ให้
อนุชนรุ่นหลังได้กล่าวขานเท่านั้น

6. สระนาฬิกา เป็นสระที่ทางสวนโมกข์
ได้สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นปริศนาธรรมจากภูมิปัญญา
ชาวบ้านของคนโบราณภาคใต้ เป็นบทเพลงกล่อมลูก

ชื่อบท “มะพร้าวนาฬิกา” มะพร้าวนาฬิกา ต้นเดียวโนเน อยู่กลางทะเลขี้ผึ้งฝนตกไม่ต้อง ฟ้าร่องไม่ถึง อยู่กลางทะเลขี้ผึ้ง ถึงได้แต่ท่านผู้พันบุญเคย

มะพร้าวนาฬิกาหมายถึง พระนิพพาน ทะเลขี้ผึ้งเปรียบเสมือนจิตใจของคน ขี้ผึ้งเมื่อถูกความร้อนก็จะละลายเป็นน้ำ แต่เมื่อได้รับความเย็นก็จะแข็งเปรียบได้กับจิตใจของคน บางทีก็มีสุข มีความยินดี บางทีก็ทุกข์ มีความเศร้าหมอง ไม่นั่นอน ไปตามอารมณ์ที่ผันแปร ดังนั้นการปฏิบัติธรรมให้ถึงที่สุด ต้องไม่ติดอยู่ในสุขและทุกข์และไม่ใช่ว่าการหลีกหนีโลก แต่เป็นการอยู่ในโลกท่ามกลางความสับสนวุ่นวาย ได้ด้วยความเย็น

ระหว่างทางพระอาจารย์นุ้ยได้พูดถึงต้นไม้ป่าไม้วามีประโยชน์และคุณค่าต่อระบบนิเวศน์เป็นอย่างมาก และเป็นแหล่งสร้างออกซิเจน ทำให้เรามีชีวิตอยู่ได้ เราต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้ ถ้าไม่มีต้นไม้ ชีวิตเราก็อยู่ไม่ได้

7. โบสถ์ธรรมชาตินบนเขาพุทธทอง ตั้งอยู่กลางแจ้ง ภายใต้อำไ้ม และแวดล้อมไปด้วยป่าไม้ตามธรรมชาติ แต่เดิมสันนิษฐานกันว่าเคยมีเจดีย์สมัยศรีวิชัยสร้างอยู่ในบริเวณนี้ เนื่องจากพบซากเจดีย์เก่า ๆ ปรักหักพังเหลือแต่กองอิฐ

ท่านพระอาจารย์นุ้ยเล่าว่าเคยมีคนมาเสนอจะสร้างโบสถ์ให้ในบริเวณนี้ แต่ท่านพระอาจารย์พุทธทาสไม่อนุญาตให้สร้าง โดยให้เหตุผลว่าในสมัยพุทธกาลไม่มีโบสถ์ ไม่มีวิหาร เหมือนปัจจุบันนี้ การนั่งฟังเทศน์กลางดินนี้จะช่วยให้เข้าใจเรื่องของพระพุทธรเจ้าได้ง่ายขึ้นและดีกว่านั่งฟังเทศน์ในสภาพแวดล้อมที่สวยงาม หรรษา เพราะจิตจะเลื่อนลอยไปตามนั้น ดังนั้นเมื่อเราเรียนรู้เรื่องราวของพระพุทธรเจ้าเราก็ควรเป็นอยู่อย่างนั้นเช่นกัน อีกเหตุผลหนึ่งก็คือการสร้างโบสถ์ต้องใช้เงินจำนวนมาก แต่ประโยชน์ใช้สอยไม่คุ้มกัน จึงสร้างสิ่งอื่นดีกว่า เช่น โรงมหรสพทางวิญญาณ เป็นต้น

ปัจจุบันใช้โบสถ์ธรรมชาตินในการประกอบพิธี

ในวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอาสาฬหบูชา เป็นต้น

ในบริเวณใกล้ๆ กับโบสถ์ธรรมชาตินเป็นสถานที่ที่ทำการปลงศพท่านพุทธทาส เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2536 โดยทำแท่นศิลาตั้งไว้ ณ บริเวณดังกล่าว เพื่อเป็นอนุสรณ์

8. โรงเรียนธรรมชาติน เป็นสถานที่ใช้สอนธรรมะ ใช้หินแทนเก้าอี้ นั่งล้อมวงเรียนธรรมะกลางดิน แวดล้อมไปด้วยป่าไม้ ใช้ธรรมชาตินเป็นบทเรียน

9. โรงมหรสพทางวิญญาณ การนำชมบริเวณสวนโมกข์มาจบลงที่โรงมหรสพทางวิญญาณ ซึ่งเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์ภาพปริศนาธรรมที่แฝงความรู้ ความคิดด้านโลกุตระธรรมและภูมิธรรมอันชาญฉลาดของผู้วาด ตลอดจนเรื่องราวที่ถูกเล่าขานจากบรรพชนที่สืบทอดกันมาภายใต้ภาพปริศนาธรรมทั้งหมดเหล่านี้ ซึ่งต้องอาศัยการศึกษาและการใช้ปัญญาในการคิดพิจารณาตีความให้เกิดความรู้แจ้งต่อไป

ด้านหน้าของโรงมหรสพทางวิญญาณจะทำเป็นรูปพระโพธิสัตว์แจกดวงดา (ธรรมะ) มีคนรับดวงดา (ธรรมะ) เพียง 2-3 คน ส่วนที่เหลือทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าบุคคลผู้สนใจและแสวงหาความรู้แจ้งนั้นมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ยังมีบุคคลอีกจำนวนมากที่ไม่สนใจและให้ความสำคัญต่อการรับดวงดาแห่งธรรม ส่วนผนังรอบๆ อาคารด้านนอกจะทำเป็นซุ้ม มีรูปจำลองหินสลักต้นแบบมาจากประเทศอินเดียประดับไว้ บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ โดยใช้สัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น ดอกบัว ต้นโพธิ์ เขื่อนกั้นน้ำ ราชสีห์ เป็นต้น

ตลอดระยะเวลาที่ปฏิบัติธรรมอยู่ที่สวนโมกข์ การเรียนธรรมะที่ผมรู้สึกว่าได้ได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษของคณะผู้ร่วมปฏิบัติธรรมรุ่นนี้ก็คือ การบรรยายธรรมจากภาพปริศนาธรรมในโรงมหรสพ

ทางวิญญูณ โดยมีพระอาจารย์นุ้ยเป็นผู้บรรยาย ด้วยเทคนิคการบรรยายที่สนุกสนาน เป็นกันเอง และทันเหตุการณ์ เป็นการเพิ่มอรรถรสในการเรียนธรรมะ และสร้างความเข้าใจผ่านภาพปริศนาได้เป็นอย่างดี ไม่เพียงแต่ความสวยงามของภาพปริศนาที่สัมผัสได้ทางตาเท่านั้น แต่ภาพปริศนาธรรมเหล่านี้ยังเป็นเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นตัวเองได้อีกด้วย และต่อจากนี้ไปจะขอนำเรื่องราวเรื่องหนึ่งจากภาพจิตรกรรมบนฝาผนัง ที่เสากลาง ระหว่างประตูทั้งสองข้าง ภายในเนื้อที่เล็กๆ เป็นนิทานภาพล้อเลียนคนในโรงมหรสพทางวิญญูณ สนวนโมกขพลาราม เรื่อง ลิงล้างหู มาเล่าสู่กันฟัง

พระโพธิสัตว์ สมัยเมื่อเสวยพระชาติเป็นพญาวานรเผือก ครอบครองบริวารลิงฝูงใหญ่ อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ เป็นที่รักใคร่เลื่อมใสแก่วานรทั้งปวง วันหนึ่งมีพรานป่ามาพบและนำความไปกราบทูลพระราชาคือ พระเจ้าพรหมทัตต์แห่งกรุงพาราณสี พระราชาจึงรับสั่งให้ไปจับวานรเผือก พระโพธิสัตว์เมื่อทราบความ จึงเดินเข้าไปในกรงที่พรานป่าดักไว้โดยง่าย เพราะไม่ต้องการให้พรานป่าต้องโทษหากจับพระโพธิสัตว์ไม่ได้

เมื่อพระโพธิสัตว์ถูกนำตัวมาถวายพระราชา จึงยกมือวันทาต่อพระราชา พระราชาเห็นดังนั้นจึงพอพระทัย รับสั่งว่าเจ้าวานรเผือกนี้เฉลียวฉลาดและรู้จักกาลเทศะ และทรงให้เลี้ยงพระโพธิสัตว์ไว้ในพระราชอุทยานอันรื่นรมย์

ท่ามกลางความเป็นไปหลายสิบปีที่พระโพธิสัตว์อยู่พระราชวัง ทรงเห็นความเป็นไปของมนุษย์ที่เต็มไปด้วยกิเลส ตัณหา ความไม่ซื่อสัตย์ ประจบประแจงสอพลอ ต่อหน้าอย่างลับหลังอย่าง ไม่มีความจริงใจ ทำอะไรเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง โดยไม่สนใจว่าจะเกิดผลเสียกับส่วนรวมอย่างไรบ้าง จึงเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย อยากกลับไปอยู่ในป่า จึงใช้อูบาย (ปัญญา) โดยไม่กินอาหาร เมื่อพระราชา

ทราบข่าว จึงได้รับสั่งให้พรานป่านำโพธิสัตว์ไปปล่อย ให้ได้รับอิสรภาพอย่างเดิม

บรรดาบริวารทั้งหลายทราบข่าวการกลับมาของผู้เป็นที่รักแห่งตนยิ่งบิดา ก็ชวนกันมาชุมนุมที่เนินหิน เพื่อเยี่ยมเยียนพระโพธิสัตว์ กระทำสัมโมทนียกถา เจริญภาวนาทุกขุสขแล้วจึงถามว่า โพธิสัตว์หายไประยะไรหนอ ตลอดเวลาที่พวกเขาไร้ที่พึ่ง พญาวานรผู้ประเสริฐจึงเล่าความเป็นมาให้ฟังโดยตลอด เว้นแต่บางเรื่องที่ตนพิจารณาแล้วว่าไม่ควร เพราะอาศัยความกรุณาในสวากทั้งหลาย บริวารจึงถามว่า

“ข้าแต่ท่านผู้พญาวานร, ถ้าอย่างนั้น ท่านคงรู้จักกิริยาที่คนในเมืองหลวงเขาประพฤติกัน ในหมู่มนุษย์ที่เรียกตัวเองว่า มนุษย์, ข้าพเจ้าทั้งหลายปรารถนาจะฟัง ท่านจงเล่าเถิด”

โพธิสัตว์จึงว่า “...ดูกร ท่านทั้งหลาย อย่าได้ถามเราถึงความประพฤติของมนุษย์ทั้งหลายเลย, เราไม่อยากจะเล่า” แต่ผลที่สุด โพธิสัตว์จัดการบเร้าของบริวารไม่ได้ ก็กล่าวคาถาว่า

“หริญญัง เม สุวัตถัง เม เอสารัตติง ทิวา กถา ฯ
 ความว่า มนุษย์ในเมืองหลวงทั้งหลายนั้น... เขาพูดกันแต่ว่า : เงินของกู ทองของกู ทั้งคืนทั้งวัน ดังนี้”

โพธิสัตว์กล่าวยังไม่ทันจบเรื่อง วานรทั้งหลายก็เอามือและเท้าปิดหูแล้วร้องห้ามว่า : “ท่านอย่าเล่าอีกเลย! เราไม่ขอฟังเรื่องของมนุษย์อีกแล้ว” ว่าแล้วก็กระโจนกันจนสุดฤทธิ์, รั้งอย่างไม่คิดชีวิตไปยังลำธารที่ใกล้ที่สุด เพื่อล้างหูของตนให้หมดจากข่าวลามกธรรมทั้งหลายของมนุษย์ในเมืองหลวง แล้วชวนกันย้ายฝูงหายสาบสูญเข้าไปในป่าลึก ให้ไกลแสนไกลจากกลิ่นของมนุษย์ มิช้านานก็ตายตามยถากรรม มิได้มีใครพบเห็นวานรฝูงนี้อีกเลย

ท่านทั้งหลายจงระวังให้ดีๆ อย่าให้ล้างหูใส่หน้าเราได้

ปิด-ปิด ตา : อย่าสอดสาย ให้เกินเหตุ
บางประเภท แกล้งทำบอด ยอดกุศล
มัวสอดรู้ สอดเห็น จะเป็นคน เอา
ไพลน ดนไป จนไหม้พอง ;

ปิด-ปิด หู : อย่าให้แสบ ไปฟังเรื่อง
ที่เป็นเครื่อง กวนใจ ให้หม่นหมอง
หรือร้าวใจ ให้ฟุ้งซ่าน พาลลำพอง
คิดทำนอง คนฉลาด, อนาคตใจ ;

ปิด-ปิด ปาก : อย่าพูดมาก เกินจำเป็น
จะเป็นคน, ปากเหม็น เขากลิ่นไส้
ต้องเกิดเรื่อง เย็นเยื่อ เสมอไป
ถ้าหุบปาก มากไว้ ได้แห่งทอง ฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

เปิด-เปิด ตา : ให้รับแสง แห่งพระธรรม ยิ่งมีดคำ
ยิ่งเห็นชัด ถนัดถนี้ สมาธิมาก
ยิ่งเห็นชัด ถนัดดี นีวัธี เปิดตาใจ
ใช้กันมาฯ

เปิด-เปิด หู : ให้ยินเสียง สำเนียงธรรม ทั้งเข้าคำ
มีก้อง ในโลกหล้า ล้วนล้านปี
ฟังให้ชัด เต็มอัตรา คือเสียงแห่ง
สุญญตา คำสุดใจฯ

เปิด-เปิด ปาก : สนทนา พูดจาธรรม วันยังค่ำ อย่า
พูด เรื่องเหลวไหล พูดแต่เรื่อง
ดับทุกข์ได้ โดยสัจจันย ไม่เท่าไร
เราทั้งโลก พันโศก แลฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

คืนสุดท้ายก่อนเดินทางกลับปัตตานีในวันรุ่ง
ขึ้นทางสวนโมกข์ได้เปิดวิดิทัศน์ชุด “สังฆกรรมบท
สุดท้าย-เมื่อพุทธทาสกลับสู่ธรรมชาติ” เป็นการ
บันทึกภาพ บันทึกธรรม จากงานฉาปนกิจศพท่าน
อาจารย์พุทธทาสให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้ชม และเป็นที
ซาบซึ่งใจของผู้ปฏิบัติธรรมอย่างยิ่ง จนบางท่านถึง
กับกลั้นน้ำตาไว้ไม่อยู่ที่เดียว

ขั้นตอนต่างๆ ในการจัดการศพและการ
ฉาปนกิจศพท่านพุทธทาสได้ดำเนินไปตาม
พินัยกรรมที่ท่านอาจารย์พุทธทาสได้สั่งเสียไว้ และ
เป็นไปอย่างเรียบง่ายและประหยัดที่สุด ท่านอาจารย์
พุทธทาสได้กล่าวอยู่เสมอว่า *ความเจ็บไข้และความ
ตายเป็นโอกาสสำคัญแห่งการศึกษาและปฏิบัติธรรม
เพื่อให้เห็นความเป็นจริงแห่งธรรมชาติ และเข้าสู่
การหลุดพ้นจากทุกข์ กระทั่ง “ดับไม่เหลือ”*

นี่เป็นเพียงเศษเสี้ยวของใบไม้ใบเดียวที่หล่น
อยู่ในสวนโมกข์ที่ผมเก็บมาฝากท่านผู้อ่านไว้พิจารณา
เท่านั้น ยังมีคุณค่าอีกมากมายซึ่งรอคอยบังเจกบุคคล
ผู้ใฝ่ในธรรม แสวงหาความสงบ ความปราศจากทุกข์
และค้นหาสังฆกรรม ณ ที่แห่งนี้ “สวนโมกขพลาราม”

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณพระอาจารย์โพธิ์
จันทสโร เจ้าอาวาสสวนโมกข์ พระอาจารย์สุชาติ รอง
เจ้าอาวาส พระอาจารย์นุ้ย ตลอดจนพระอาจารย์ทุก ๆ
ท่าน ที่ได้ให้ความรู้และแนวทางการดำเนินชีวิต
ให้เป็นไปด้วยความมีสติปัญญา และความไม่ประมาท
และที่จะลืมไม่ได้ก็คือ ผู้บริหารและฝ่ายจัดการ
ทุกท่านที่มีส่วนในการผลักดันให้เกิดโครงการดี ๆ
เช่นนี้ ที่ทำให้คณะผู้ร่วมปฏิบัติธรรมได้มีโอกาสเปิด
โลกทัศน์และได้สัมผัสกับความเป็นธรรมชาติอย่าง
แท้จริงทั้งทางกายและจิตวิญญาณแม้จะเป็นช่วง
เวลาสั้น ๆ ก็ตาม